

Missä Mao?

Kastari, Pirkko-Liisa: Mao, missä sä oot? Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa. SKS 2001 Helsinki. 471 s.

■ Vietnamin sodan, Kuubalaisen vallankumousromantiikan ja amerikkalaisen nuorisokulttuurin ohella puhemies Maon toimeenpanema Kiinan kulttuurivallankumous oli yksi keskeisimmistä 60-luvun radikalismien kansainvälisistä innoittajista. Monissa maissa – kuten vaikkapa Ruotsissa ja Norjassa – juuri maolaisuus kaappasi 60-luvun vapaan radikalismien huomaansa ja kanavoivat sen puritaaniseksi poliittiseksi liikkeeksi. Suomi on sikäli ainutlaatuinen poikkeus, että saman kanavoinnin toimeenpani neuvostomyönteinen taistolaisliike kiinalaisen kommunismin sijasta. Puhuttaessa suomalaisesta 60-luvusta tämä vapaan radikalismien merkittävä ja vaikeasti selitettävä johtopäätös väijyy varjon laila kaikkien tulkintojen yllä.

Myös Pirkko Kastari joutuu ottamaan kantaa radikalismien kotoisen kehityslinjan leninistiseen lopputulemaan sujuvasa ja helppolukuisessa tutkimuksessaan Kiinan kulttuurivallankumouksesta Suomen 1960-luvun keskusteluissa. Maolaisuus pilkahteli puheissa ja banderolleissa, muttei koskaan realisoitunut todelliseksi vaihtoehdoksi 60-luvun lopun monenkirjavassa tyyliä. Sama koskee myös Kastarin

teosta: se ei ole tutkimus maolaisuudesta Suomessa sen enempää kuin erilaisten suomalaistahojen suhtautumisesta kyseistä ilmiötä kohtaan. Kastarin teos toimii 60-luvun lopun henkisten virtausten ja niitä taustoittavien tapahtumien yleisesittelyä enemmän kuin tiukan kysymyksenasettelun ympärille rajattuna tutkimuksena, joka pyrki vastamaan asetettuun ongelmaan.

Selkeän näkökulman puutteesta johtuen Kastari esittelee aivan liikaa Suomi-Kiina-suhteiden empiriaa aina lähetysaarnajista diplomaattisuhteiden solmimiseen, siirtyäkseen tämän jälkeen esittelemään 60-luvun lopun radikalismien yleistä historiaa Suomessa. Teoksen ensimmäiset 150 sivua olisi hyvin voinut typistää neljänneksen. Alun yleisen historian jälkeen Kastari keskittyy kertomaan jo lukuisista tutkimuksista ja artikkeleista tuttua suomalaisen radikalismien historiaa sadankomiteoineen, Tshekkoslovakian miehityksineen, anarkisteineen, vanhan valtauksineen ja politisoitumisineen. Varsinaisesta aiheestaan Kastari kirjoittaa huomattavan vähän. Osittain tämän varmasti johtuu aineiston vähäisyydestä, osittain taas siitä, ettei Kastari missään vaiheessa pysähdy analysoimaan sitä, mitä kaikkea Kiina-ilmiön hahmoon oikein kuului. Kastari ei edes eritele sitä, minkä takia marxismi-leninismi tarkoitti kotimaisissa keskusteluissamme vuoteen 1968 saakka maolaisuutta, sen jälkeen neuvostotyyppistä kommunistista teoriaa.

Historiantutkimuksen näkökulmasta suomalainen maolai-

suus on sikäli ongelmallinen teema, että ideana orastanut ajatus radikalismien viemisestä loppuun saakka Kiinan kautta ei koskaan realisoitunut. Vielä kesällä 1968 imperialismikritiikin ja kolmasmaailmalaisuuden kanavoituminen maolaiseksi liikkeeksi oli täysin mahdolliselta tuntunut vaihtoehto niin radikaalien toimijoiden itsensä kuin heidän oikeistolaisien kriitikkojensakin kirjoituksissa, mutta Tšhekkoslovastian miehitys elokuussa 1968 pisti pelimerkit kerralla uuteen järjestykseen. Siihen saakka juuri Mao nähtiin radikaaleimmista tulkinnoissa marxilaisen tradition viimeisimpänä kehitysvaiheena ja autenttisen, turmeltumattoman kommunismin ollennoitumana. Miehityksen jälkeen ”historian päälinja” palasi vähemmistökommunistisen tulkinnan mukaan takaisin Neuvostoliiton kulloisenkin olemuksen ilmentettäväksi.

Kommunistisen puolueen hajaannus ja sen kanssa rinnakkain edennyt nuorison näkyvimmän joukon poliittinen radikalisoituminen eväsivät maolaisuudelta mahdollisuuden kasvaa varteenotettavaksi poliittiseksi voimaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettäkö kyseessä olisi edes suomalaismittakaavassa ollut vähäpätöinen ilmiö. Päinvastoin: maolaisuus oli niin SKP:n vähemmistölle kuin sen nuorekkaille liittolaisillekin huomattava teoreettinen ongelma. Taistolainen kommunismi jatkoi nimittäin täsmälleen samoilla stalinistisilla linjoilla kuin kiinalainen maolaisuuskin, neuvostoliittolaisen sosialismin tyytyessä varjelemaan saavutettuja etuja ja ylläpitämään status

quo’ta. Asiallista ohjelmaeroa ei todellakaan ollut – lukuun ottamatta Maon trotskilaiselta kalskahtanutta uskoa socialistiseen maailmanvallankumoukseen. Niinpä suomalaisen maolaisuuden tutkimuksen pitäisi lähteä kontrafaktuaalisesta kysymyksenasettelusta ja suuntautua ei maolaisuuteen itseensä vaan sen näkymättömään rooliin vähemmistökommunismien vastahorisonttina. Leninistisen teorian mukaisesti ”päälinja” kulki aina kahden karikon, oikeisto- ja vasemmistopoiikkeaman välitse. Vähemmistöläistulkintoissa oikeistoa edustivat saarislaiset ”revisionistit” – kiinalaiset muuten viittasivat samalla käsitteellä rauhanomaiseen rinnakkaiseloon suuntautuneeseen Neuvostoliittoon – ja vasemmistopoiikkeamasta vastasivat maolaiset. Näin siis maolaisuus oli elinvoimaisimmillaan juuri samaa positiota miehittävien vähemmistökommunistien argumentaatorakenteen sisällä. Reaali-maailmassa heistä ei niin moneksi ollut. Tämän kysymyksen poissaoloa voi pitää Kastarin tutkimuksen merkittävimpänä puutteena.

Kiinassa maolaisuus syntyi kolmessa vaiheessa. Pian Kiinan vallankumouksen jälkeen puhemies Mao lanseerasi käsitteen ”suuri harppaus”, mikä tarkoituksena oli siirtää agraarinen feodaalivaltio yhdessä sukupolvessa modernin historian kypsään täyttymykseen, sosialismiin. Maolaisuuden varsinainen ideologinen hahmottuminen alkoi kuitenkin vasta, kun kiista Stalinin perinnöstä alkoi 1956. Neuvostoliitossa otettiin etäisyyttä Stalinin kauden valtioterroriin samalla

kun länsisuhteissa siirryttiin rauhanomaisen rinnakkaiselon kauteen, Kiinassa taas jatkettiin siitä mihin Stalin oli lopettanut. Lopullisen hahmonsomaolaisuus sai vuonna 1966 käynnistyneen kulttuurivallankumouksen myötä, jolloin satojen kukkien kukinnoista vain yksi, Mao itse, jäi loistamaan muiden ylle. Alkoivat puhdistukset, itsekritiikit, näytösoikeudenkäynnit ja valtiojohtoinen sukupolvisota.

Lännessä maolaisuus merkitsi hyvinkin erilaisia asioita eri toimijoille. Ranskassa psykoanalytikko Jaques Lacanin seuraajia luonnehdittiin yleisesti maolaisiksi, Yhdysvalloissa antiautoritaarisen ja seksuaaliradikaalin Herbert Marcusen ja diktaattori Maon välillä taas ei nähty minkäänlaista ristiriitaa. Onnahteleva logiikka on selitettävissä Vietnamin sodan kautta. Sodanvastaisen liikkeen radikalisoituessa Mao nähtiin usealla suunnalla kolmannen maailman toivona. Neuvostoliitossa selitettiin vielä, että yhteiskunnan pääristiriita vallitsi työläisten ja porvariston välillä, Maon tuore julistus taas opetti – Che Guevaran hengessä – että kolmannen maailman riistetut ja kehittyneet länsi muodostivat globaalin dialektiikan vastaanavat. Liikhehdinnän radikalisoituessa niin meillä kuin muuallakin juuri maolaisuus alkoi monille merkitä kommunismin puhtainta ja rautaisinta ilmentymää neuvostoleninismien alettua saarnata järjestelmien välistä sopua ja rauhanomaista tietä sosialismiin vailla verta ja rautaa. Maolle kommunismi kasvoi kiiväin piipusta. Tässä piili myös 1960-luvun mittaan rii-

tautuneiden Kiinan ja Neuvostoliiton poliittinen ero: Mao rakensi vastaheränneen raivolla tiukan luokkakantaista valtiota ja uutta sosialistista ihmistä, Neuvostoliitossa tyydyttiin pönkittämään byrokraatioituneita valtarakenteita ja turvottamaan nomenklatuuraa minä akselista kesti. Ensimmäinen sosialistinen valtio vaikutti kiihkeimmistä 1960-luvun lopun kaadereista tiukan sosialismin pöhöttyneeltä tunkiolta. Kiina taas tuntui houkuttelevammalta, dynaamisemmalta, kapinallisemmalta ja radikaalimmalta vaihtoehdolta. Jostain kumman syystä.

Kastarin teksti on selkeää ja sujuvaa asiaproosaa, virheitä on vähän ja yksittäiset asiat avautuvat lukijalle kuin lukijalle. Ongelmat alkavat, kun tarkastellaan teosta kokonaisuutena. Mikä on esitettyjen faktoiden viesti? Asiallisten tietojen tehtävänä on tieteellisessä kontekstissa tehdä näkymätöntä näkyväksi ja välittää sitä, mikä ei aiemmin ole kommunikoinut, eikä vain tyytyä esittämään itseään. Kastari kuvaa Kiinan tapahtumahistoriaa, Suomen ja Kiinan suhteita, Sadankomitean linjariitoja, Tshekkoslovakiassa miehitystä sekä kiinalaisten ja venäläisten kiistoja, mutta maolaisuuden positiointi jää lukijan tehtäväksi. Kirjan luetuun voi yhtyä otsikon asettamaan kysymykseen: Mao, missä sä oot?

Jukka Relander